

IBRDIS
Coperta
și redactor de carte:
Nicolae Tzone

We know
books

Ana Dobre

ȘTEFAN MITROI:
CU ARIPI DE PĂMÂNT PRIN CER

© Editura Vinea

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României /
DOBRE ANA

ȘTEFAN MITROI : CU ARIPI DE PĂMÂNT PRIN CER

/ Ana Dobre. - București : Editura Vinea, 2026

Conține bibliografie

ISBN 978-973-698-747-2

821.135.1.09

Editura Vinea
București 2026

CUPRINS

De la poezia Teleormanului la mitologia lui/ 7

1. Conjunctură, conjecturi/ 9
2. La început a fost... uimirea/ 15
3. Timpul trăirii, timpul povestirii/ 21
4. Alba, imensa câmpie/ 29
5. Intrarea în spațiul mitului, intrarea în mitologie/ 33
6. Părinții – zeități ale universului copilăriei/ 41
7. Adierile gândului în memoria fumului/ 49
8. „Temperatura vieții scriitorului”/ 57
9. Ivirea în lume – începutul aventurii conștiinței/ 59
10. Istorie și mit/ 65
11. Poate ființa o lume fără mit?/ 77
12. Ordonarea fotogramelor în puzzle-ul mitologiei/ 81
13. Locul din Centrul lumii.
Definirea mitologiei personale/ 87
14. Orizonturi deschise/ 107
15. Stihii, oameni, istorie/ 113
16. Semnele lumii, semnele trecerii/ 119
17. Realitate sacralizată în ceremonial și ritual/ 127
18. Călătoria, Marea Călătorie/ 139
19. Confinii fluide, evanescente/ 143
20. Expansiunea spațiului mitic/ 149
21. Restituirile gândului mitizant/ 153
22. Sonurile numelor și rezonanța lor mitică/ 159
23. Iubirea – forța care ordonează lumea/ 163
24. Satul universal – reflexii și reflectări/ 167
25. Așezarea autorului în lumea sa/ 173

Album foto/ 177

BIBLIOGRAFIE/ 203

Fișă bibliografică/ 209

1. *Conjunctură, conjecturi*

Viața unui om se poate defini ca o permanentă căutare a unui *înțeles* în care să se regăsească, să se instaleze, să se familiarizeze cu el însuși, cu lumea lui și cu ceilalți, semenii, cu amintirile, cu propriile proiecții asupra vieții, existenței, asupra cosmosului. Încap aici reveriile, visele și visurile care-l definesc în ceea ce are profund și esențial ca personalitate unică și irepetabilă. Din această stare contemplativă și/sau interogativă se poate naște creația, întrucât omul are un destin creator, nu trăiește, nu poate trăi la întâmplare. În această trăire timpul obiectiv, istoric, *real*, se condensează. Este timpul lui, durata lui, cu tot ceea ce înseamnă aceasta – inefabilele vieții interioare, aspirații, idealuri.

Este pierdut timpul în care s-au cuibărit anii cu toate infinitezimalele clipelor trăite în freamătul lor? Când își pune el, omul, problema recuperării timpului, când pornește *în căutarea memoriei*, a timpului bănuat a fi pierdut? Când vine acest moment cutremurător în care el își conștientizează vulnerabilitatea ca ființă pieritoare?

E, poate, momentul în care trăiește primul cutremur existențial, momentul confruntării cu limita pe care o

întrezărește foarte aproape. Spaima aceasta existențială, cu tragicul propriei finitudinî, se mărește odată cu pierderile – pleacă din această lume bunicii, părinții și pleacă, odată cu ei, lumea lor și lumea noastră care se întâlnește cu a lor, universul de povești, eresuri, cutume, zămbete, gingășii. Pleacă iluzia nemuririi noastre și intră în viața personală timpul tragic, conștientizarea propriei limite.

Se deschide, astfel, perspectiva eventualei extincții a propriei persoane, cu întrezărirea raportului dintre temporalitate și mortalitate, efemeritate și eternitate. Dimensiunile timpului – trecut-prezent-viitor, se reflectă și se refractă, prin implozie, în spațiul interiorității profunde.

Unde s-au dus cei ce nu mai sunt? Unde e prezentul care a devenit trecut? Proiecția subiectivă, relativizatoare a cunoașterii își pune amprenta pe reprezentările temporale ale fiecăruia, întrucât fiecare are o *uliță a copilăriei* pe care vrea să o salveze de la uitare, de la neantizare. E un mod de a (ne) prețui viața, în general, viața personală, cu tot ce implică ea, în particular.

În acest context, dialogând și (auto)interogându-se, omul atinge contururile unei iluzii: dacă timpul este imaginar, atunci, trecut, prezent și viitor sunt simple *iluzii ale conștiinței*, de care poate dispune, aducându-le într-un imaginar. Din acest spațiu al imaginarului iluzoriu, conștiința pleacă, paradoxal, în căutarea unor *certitudini*. Viața și moartea sunt/par singurele certitudini, apropiate ca atare, fiindcă omul nu poate trăi sub spectrul incertitudinii, al inconsistenței reperelor. Tentat să-și

fixeze *bănci* și repere, ca Iona în mijlocul imensității mării, el poate admite simultaneitatea, dar va refuza orice sugestie de stagnare. Eleatismul și heracliteanismul sunt dimensiuni posibile, reper în spirit. Curgerea eternă, *panta rhei*, nu exclude dorința îndrăzneată de a i se sustrage, de a-i fura o parte, chiar infinitezimală, care să rămână ca imagine/fotogramă esențială a propriului trecut, pus în rama unei povești cu granițe fluctuante, evanescente, fixată între istorie și mit.

Așadar, nu trecutul ca atare, ci *imaginile trecutului*, reprezentarea acestuia în conștiință, în galeriile *memoriei intrasenzoriale*, influențează rememorarea. Prezentul, spune Marin Preda, este modul în care viitorul își imaginează propriul trecut. Structurate și selective asemenea miturilor, aceste fotograme subiective, personale influențează și forma și fondul poveștii/mitologiei personale. În această imagine a trecutului se va oglindi *imaginea* propriilor amintiri, modelate, cum spune George Steiner, de „mitologia activă a trecutului ei”. Coexistând, ordinea acestor secvențe are propria înșiruire care ține de o *nouă structură*, o ordine, coerentă și coezivă, concordantă cu viziunea personală asupra realității care devine, prin/în creație, o *irealitate* interioară, senzorială – propria și unica răsfrângere a apelor timpului în apele timpului interior, în *aparentă ordine temporală*, care este „doar o amăgire de sine”, generată de conștiința care „lunecă de-a lungul evenimentelor”, aspecte individuale ale unei realități imuabile, și care nu se urmează unele pe altele, ci *coexistă*, stând, cum crede Viktor E. Frankl, sub

cupola/semnul memoriei personale. Imuabil, trecutul este pentru posesorul lui o certitudine. Aparținându-i în exclusivitate, acesta, trecutul, este domeniul în care libertatea lui se poate manifesta absolut și plenar, preluându-i doar adevărul, care este, în artă, un adevăr personal.

„Omul construiește după arhetip”, spune Mircea Eliade, și doar participarea lui la un *model arhetipal* le însușește, conferindu-le „realitate și validitate”. Arhetipală este și lumea cu care Ștefan Mitroi umple spațiul imaginarului său, spațiul în care *obiectele lumii exterioare* nu au *valoare intrinsecă autonomă*, ci valoarea afectivă pe care sufletul lui le-o atribuie. Ființele, obiectele, întâmplările, evenimentele circumscrise ceremonialurilor vieții – rituri de trecere în reprezentare mitologică, răsfrânte, toate, în conștiință, *dobândesc o valoare* și „devin, în același timp, *reale*”, numai pentru că, într-un fel sau altul, „participă la o realitate care le transcende”, realitatea creației.

Coerența mitului, sensurile lui intrinseci, cronotopul, figurile simbolice, stările atitudinale conduc spre configurarea unei mitologii care este o lume în sine, în care creatorul are atribuțiile unui demiurg, creatorul lumii sale, calitate în care este, simultan observator, actor, martor, regizor. Astfel, fiecare treaptă parcursă în aventura inițiatică a devenirii sale se reflectă în *imaginea și în mitologia activă a trecutului ei*.

Trăirea timpului și a temporalității definește, dintotdeauna, condiția omului, îi solicită plenar, afectiv și rațional, reacția și atitudinea. Cum revolta ar fi fără

sens, îi rămâne acceptarea trecerii, dar cu efortul de a i se opune, pornind, solitar, dar solidar cu sine, în *căutarea memoriei*, a ființei/ființelor pierdute, a *imaginilor trecutului* care le conține, având posibilitatea de a afla, astfel, *trecutul ființei*, care este, cum spune Viktor E. Frankl, „adevăratul lui viitor”. Cum trecutul, „arhiva eternității”, continuă să existe independent de voința omului, această arhivă poate fi pierdută. Secretul creativității/creației ar consta, prin urmare, în *a deplasa ceva din neantul viitorului* în „trecutul ființei”. Un paradox heideggerian: „Ce a trecut s-a dus./ Ce este trecut va sosi”, devine inteligibil prin *logica nelogică la modul sublim* a creației, în hotarele căreia trecutul devine „adevăratul (lui) viitor”, topos/cronotop în care se transportă cu totul, recuperându-și partea de eternitate.

Transformând, prin transfigurare artistică, magma trecutului într-o realitate, prin chiar așezarea sa în acel trecut și nu altul, concentrat asupra amintirilor și dorinței de a-l recupera, creatorul îl salvează de efemer și, în același timp, *se transformă pe sine într-o realitate*, „se creează pe sine”, supunându-se dublei devenirii – *devenire întru devenire* și *devenire întru ființă*. Nu este important dacă va reuși sau nu să răspundă tuturor interogațiilor. Importantă va fi înlănțuirea de luminări și iluminări care-l vor putea apropia de un sens în care să se poată recunoaște și, din interiorul căruia, își va putea constitui o mitologie proprie.

E o călătorie în care pleacă scriitorul, iar fascinația acesteia este dată de amintirile cumulate în timpul personal, pe care, prin creație, le (re)actualizează,

transpunându-le în căușul unui arhetip personal potrivit arhetipului mitic.

Opera lui Ștefan Mitroi este o țesătură complexă de metafore, simboluri, de lumini, umbre și penumbre în hățișurile cărora se camuflează gândurile, neliniștile, angoasele lui. În scriitură, se relevă și se revelează dubla ipostază a ființei – ca om care trăiește direct viața, confruntându-se cu spaimele, angoasele, neliniștile, cu finitudinea și, mai ales, conștientizarea finitudinii; ca scriitor care conștientizează toate aceste stări, le concretizează în *starea de a fi*, pentru a le transfigura, dându-le/conferindu-le, prin scriitură, valoarea universalului/generalului, adică valoarea de arhetip care corespunde unui arhetip al omului universal.

Scriitorul esențializează detaliile, tinde să realizeze, în creație, ceea ce Constantin Brâncuși a realizat în arta plastică: să fixeze umbra unui gând, să-i dea, estetic, concretețea vieții, creând propria aură imaginarului său. Este un drum pe care Ștefan Mitroi și l-a croit singur și pe care poate să meargă pentru a-și împlini destinul ca om și ca scriitor, fixându-și, ca reper esențial, propria matrice stilistică și arhetipală.

02. La început a fost... uimirea

„M-am pomenit mirându-mă.

Că exist, în primul rând.

Apoi, de ceea ce era în jurul meu:

lumina, cerul, păsările, copacii...”

„Conștiința unei lumi reale și semnificative, spune Mircea Eliade, este strâns legată de descoperirea sacrului”, primul pas spre mitologizare, spre mitologie. Element esențial al existenței și al vieții în desfășurarea ei multimilenară, sacrul este o permanență, chiar dacă, uneori, sub presiunea *terorii istoriei*, se camuflează în profan. Literatura îl relevă și-l revelează în aura sacralității, ca trăire esențială în relație cu eternul mister al vieții, într-un mod individual, în funcție de personalitatea creatoare a fiecărui scriitor.

Cum orice om are un destin creator, care repetă, prin realizările sale, un act creator original care a avut loc *in illo tempore*, el contribuie, totodată, la repetarea eternă a ciclurilor vieții și ale existenței. Drumul care duce spre Centru, spune Mircea Eliade, este un „drum dificil”, „manifestat ca *pelerinaj*, *peregrinare*, rătăcirii în labirint”, răsfrângând, în galeriile și culoarele subconștientului – spațiul nemărginit al intimității

profunde, „dificultățile celui care caută drumul – «centrul» ființei sale”. Drumul acesta poate fi propriul *rit de trecere*, „de la profan la sacru, de la efemer și iluzoriu la realitate și efemeritate”, „din moarte în viață, de la om spre divinitate”. Accesul spre *centrul* ființei este un act de creație, în care eul creator *se consacră/inițiază*, dăruindu-se unei noi existențe, care transcende *profanul, iluzoriul*, deschizându-se unui nou orizont – *real, durabil, eficace*.

Repetând un act creator („Omul nu face decât să repete un act creator”, spune Mircea Eliade), un arhetip, un model divin, acest om îl reinventează potrivit sensibilității și rațiunii sale, *timpul concret* proiectându-l într-un *timp mitic*, care-l anexează, îl suprapune originarului – *facere* și întemeiere a lumii.

Metamorfoza transfiguratorie nu este o redare a trecutului, ci o *prelucrare* a lui, dintr-o perspectivă complexă din care se pune problema complexei relaționări a eului cu sine, cu ceilalți, cu lumea – realitate ca atare, și societate. E o relație fundamentală, echivalentă, ca adevăr omenesc și metafizic, biblicei propoziții: *La început a fost Cuvântul*.

La început, spune Martin Buber, *este relația*, integrată determinismului lumii celei aievea, implicând transcendența, prezența lui Dumnezeu. Toate aceste sfere existențiale promet întâlniri esențiale ale eului pentru a-și consolida cunoașterea, autocunoașterea și, mai ales, recunoașterea. Starea ființială este o aristoteliană *uimire* – uimirea de a fi în timp, *uimirea de a fi în această lume* în care există alți oameni, și animale, și stele, cu intuiția

dimensiunii metafizice, arcuită peste lumea cea aievea. Din uimirea aceasta se nasc poezia, creația. Și, fiind o stare a eului, uimirea se va reflecta și în forma, în consistența *visului sufletului* ce tinde să ia forma unui *vis al spiritului*, un vis care te conține și te influențează, te rescrie în liniile esențiale ale eternului. Creația poate fi un astfel de vis al spiritului, luând forma mitologiei.

Literatura lui Ștefan Mitroi – poezie, proză, se definește, în structura de adâncime, atât ca aspirație spre constituirea unei mitologii personale, dar și ca înaintare decisă, pas cu pas, în teritoriul deschis pentru a fi asumat, cucerit. Spunându-și poveștile, el face mereu, schimbând perspectivele, *o scurtă istorie a veșniciei*, ca istoricul și mitograful acestei comunități, *scurta istorie a veșniciei*, fiind mărturia lui.

În mitologia lui, cronotopul, spațiu al interiorității profunde, care suprapune geografia reală miticului, și timpul memoriei recuperatoare, intrasenzoriale, configurează un imaginar în care cuvântul topește amintirile în arhetipul parabolei, al narațiunii mitice, cu dublul tangaj al realității și al fantasticului. Acest univers capătă nume de rezonanță mitizantă: *Lutandria, Omnia, Tipenia*. Oamenii par zeități căzute într-un timp pe care tind să-l înnobileze prin acțiuni, fapte, comportamente, ce trag după ele umbrele unor modele exemplare.

Perspectiva din care (se) vede lumea este modelată de sentimentul prezentului, unghi care cuprinde cu ochi impersonal, demiurgic, panorama armoniei universale, în care toate ființele beneficiază de aceeași iubire: „Nu exista nicio deosebire între oameni și celelalte

WIKIPEDIA
WORKING BOOKS

viețuitoare. Aproape că nu puteai să spui care e om, care e copac, care e iarbă, care e pasăre și care e câțel al pământului. Ar fi trebuit să rămână pentru totdeauna așa. Fiindcă iarba visa încă de pe atunci să umble lătrând prin pământ, păsările să poată trage cu pușca, iar cățelei pământului să înverzească zburdând veseli pe câmpuri. Noi, oamenii, ne închipuiam zburând”.

E un sentiment resimțit plenar în copilăria mitizată, a cărei evocare alternează între *norocul* de altădată, asociat unui destin deschis și *nenorocul* prezentului, asociat unui destin care duce nenorocul în nenorocire, în dezastru. Eul nu este singur, nu vorbește doar în nume propriu; el se simte parte a unei colectivități al cărei destin se intersectează cu destinul propriu. Gândul îndrăzneț al nemuririi nu este o sfidare a spiritului, căci vine din conștientizarea mersului prin timp al generațiilor: „Într-o altă zi, în cea mai frumoasă dintre toate duminicile întâmplare pe pământ, pe Dumnezeu l-a chemat Vasile. La fel ca pe tata. Cred și-acum că de fapt tatăl meu a fost în duminica aceea Dumnezeu. De la el a venit ploaia. El a făcut atunci să înverzească iarba pe câmpuri. Tot el a arcuit apoi curcubeul peste lume. El, cu priceperea lui de croitor, a cusut la loc aripile îngerului ce căzuse de pe crucea din dreptul școlii. Și tot el l-a ajutat pe înger să se-nalțe la cer, luând cu el și viețile celor trecuți pe cruce. M-am uitat din clasa mea pe geam, și-am hotărât să fiu nemuritor, ceea ce am și fost până s-a terminat ziua de duminică. Să fi știut ce urmează aș fi împărțit nemurirea cu tata. Era primăvară, mă întorceam de la școală și niciunul dintre profesori nu se obosise să-

mi spună că va veni o zi în care va fi, tot așa duminică, și că-n duminica aceea Dumnezeu va muri.”.

Trecerea, cu viziunea asupra șirului de generații are, în *Copii neascultători*, aceeași încărcătură emotivă ca aceea argheziană din imaginea *osemintelor vărsate-n mine...*, conturând ideea succesiunii generațiilor și a repetării în timp a destinului lor.

Atitudinea naratorului oscilează între afectivitate și rațiune, un dionisianism temperat, ce rezidă în freamătul trăirii amintirii, și un apolinic ce le ordonează, ținându-le în matca rememorării lucide. Autoficțiunea și tendința de mitologizare – acestea par a defini atitudinea scriitorului Ștefan Mitroi față în față cu universul care i se deschide, cu nenumăratele lui uși, pe care-l creează, optând pentru una dintre variantele *memoriei intrasenzoriale*, singura care-l definește integral. Altă dată, în *Dulce ca pelinul*, ochii uimiți ai lui Fănuță înregistrează mișcările evenimentelor și le transmit indirect prin cei încercați ai maturului multiplicând perspectiva printr-un ingenios sistem de lentile măritoare.